

SUMERI A KOZMOLOGICKÉ MYŠLIENKY V SUMERSKÝCH LITERÁRNYCH PAMIATKACH

Pavol KOCHAN

Pravoslávna bohoslovecká fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

SUMERI

Sumerská civilizácia, ich pôvod, kultúra a ústup v dejinách patria k jednej z najzaujímavejších a zároveň tajuplných oblastí archeologického vedeckého bádania. Sumerológia a archeologický výskum v oblasti južnej časti Mezopotámie, spojenej práve so Sumermi, je pomerne mladá čo do vývoja. Samotné klinové písmo bolo z pohľadu vedy viac-menej náhodným spôsobom rozlúštené v 17. až 19. storočí. Bolo to z toho dôvodu, že klinovému písmu predchádzali ďalšie dve, jedno obrázkové a druhé ako medzi stupeň, ktorý obsahoval postupný odklon od obrázkov a znakov. Zásadný prelom predstavoval behistunský trojjazyčný nápis, ktorého 246 znakov z celkového počtu 600 klinopisných znakov identifikoval vtedajší anglický dôstojník Henry Creswicke Rawlinson a publikoval ich v roku 1844. Kým sa v minulosti asýrčina a babylončina určili za dva blízke dialekty samotnej akkádčiny pomenované podľa neobjavenej metropoly Akkad založenej Sargonom I., napriek prvej neochote Friedrich Delitzsch po postupných dôkazoch, ktoré predložil Rudolf Ernst Brunnow, vydáva v roku 1914 Veľkú gramatiku Sumerov. Samotní Sumeri, ich kultúrne, spoločenské a politické postavenie a vývoj ostali napriek mnohým objavom v 20. storočí dodnes nevyriešené.¹⁵⁷

Doteraz posledným objavom súčasného hlavne archeologického bádania je objavenie sumerského mesta približne 33 kilometrov od Eridu (v blízkosti súčasného Abu Sahrein). Eridu bolo doteraz považované za najjužnejšie mesto

¹⁵⁷ Pozri KLÍMA, J. 1988. *Ludia Mezopotámie. Cestami dávnej civilizácie a kultúry pri Eufrate a Tigrise*. Bratislava : Obzor, 1988.

Sumerov; preto sa dnes prepisujú archeologické mapy Sumerov. Mesto bolo objavené 30. decembra 2009 a podľa nálezov spadá do III. Urskej dynastie z rozpätia rokov 2113-2006 pred Christom.¹⁵⁸ Objaviteľom je iracký archeológ Abdulamir Hamdani. Dôkazom je predovšetkým text z hlinených dosiek s oslavou vtedajšieho panovníka:

*"Amar-Sin, ktorého meno vybral Enlil v Nibru, služobník v chráme Enlila, mocný kráľ, kráľ Uru, kráľ štyroch strán zeme, Enlilovi, svojmu milovaného vládcovi, chrám ... postavil pre neho."*¹⁵⁹

Posledným objavom je v menšom meradle objavenie sumerského chrámu približne 15 kilometrov od sumerského mesta Ur, svojho času najvplyvnejšieho a najbohatšieho mesta celej Sumerskej oblasti. Britskí archeológovia odhadujú chrám do obdobia okolo 3000 rokov pred Christom.¹⁶⁰

PÔVOD A OSÍDLENIE SUMERSKEJ CIVILIZÁCIE

Pomenovania Sumer a Sumeri nepredstavovali označenie štátu a národa. Išlo o označenie etnika, ktoré osídľovalo južnú časť Mezopotámie v rozpätí obdobia konca 4. tisícročia až začiatku 2. tisícročia pred Christom. Sumeri sú všeobecne považovaní za prvú civilizáciu, nakoľko jej vznik mnohí bádatelia

¹⁵⁸ Pozri *A New Sumerian City Has Been Discovered In Southern Iraq*. [online]. [15-02-2014]. Dostupné na internete: <<https://suite.io/robert-mcroberts/3f1s2z5>>.

¹⁵⁹ Enlil bol jeden z najvyšších sumerských bohov, ktorý bol zodpovedný za stvorenie sveta a človeka. Text je klasickým spôsobom písania a zmýšľania sumerských učencov, kde viac-menej veršované sú opisované udalosti a osoby, obzvlášť v spojitosti so sumerskými bohmi, ktorí mali potvrdzovať moc panovníka. (*A New Sumerian City...* 2014).

¹⁶⁰ Pozri ARRAF, J. 2014. *Ancient Iraq yields fresh finds for returning archaeologists*. [online]. [17-08-2014]. Dostupné na internete: <<http://www.csmonitor.com/World/Middle-East/2013/0327/Ancient-Iraq-yields-fresh-finds-for-returning-archaeologists>>. *New breath-taking ancient temple discovered in ancient Sumeria*. [online]. [17-08-2014]. Dostupné z: <<http://www.ancient-origins.net/news-archaeology/new-breath-taking-ancient-temple-discovered-ancient-sumeria-00285>>.

datujú pred starovekú egyptskú civilizáciu. Medzi sumerológmi sa objavuje takzvaný sumerský problém, ktorý súvisí s etnickým zaradením z pohľadu antropologického aj lingvistického.¹⁶¹ Pôvod sumerskej civilizácie je dodnes predmetom skúmania a existuje niekoľko hypotéz. Rozdeliť by sme ich mohli na dva názory: jeden zastáva pôvod formovania v rôznych oblastiach v geografickom priestore od Tibetu až po Malú Áziu a druhý poukazuje na pôvodné obyvateľstvo Mezopotámie. Pri podrobnejšej analýze pôvodu tejto civilizácie jedna z hypotéz presadzuje kaukazský jazykový pôvod, ďalšia sa zasa prikláňa k myšlienke pôvodu v oblasti Altaju. Časť vedcov však predpokladá Sumerov za zásadne autochtónne obyvateľstvo. Prakticky však v súčasnosti neexistuje dostatok odhalených pamiatok ako dôkazov, ktoré by jednoznačne potvrdili tú ktorú teóriu a pôvod Sumerov je predmetom stáleho skúmania.¹⁶² S amotná sumerská literatúra pozná opis krajiny menom Meluchcha ako pôvodnú domovinu národa. Spôsob a čas príchodu sumerského obyvateľstva do oblasti Mezopotámie je takisto predmetom mnohých skúmaní a nedostatočných častokrát protichodných argumentov. Ak za pôvodnú oblasť pred migráciou považujeme zakaukazsko alebo tibetskú oblasť, pravdepodobný príchod bol cez okraje Iránu do južnej oblasti Elamu pri Perzskom zálive a odtiaľ postupne na sever proti prúdu Eufratu a Tigrisu až po Akkad.¹⁶³ Ak by sme zasa brali do úvahy objavy v Indii (napr. nálezy pečatí z Harappy), ktoré naznačujú čulý obchodný kontakt s Mezopotámiou, mohli by sme uvažovať aj o ceste od Perzského zálivu, t. j. od mora cez ostrov El Bahrein (historický Dilmun). Podporujú to aj mnohé literárne diela Sumerov, ktorí opisujú prienik kultúrnych zariadení do Mezopotámie od mora. Obzvlášť jedna z týchto bájí popisuje príchod umenia a vzdelanosti do mezopotámskej oblasti cez osoby

¹⁶¹ Pozri KLÍMA, J. 1988. *Ludia Mezopotámie. Cestami dávnej civilizácie a kultúry pri Eufrate a Tigrise*. Bratislava : Obzor, 1988.

¹⁶² Pozri HULÍNEK, D. 2014. Sumeri – Prvá civilizácia Blízkeho východu. In: *Historická revue. Vedecko-populárny mesačník o dejinách*. Bratislava : Slovenský archeologický a historický inštitút – SAHI, občianske združenie, 2014, roč. XXV, č. 6, s. 6-12.

¹⁶³ Pozri KLÍMA, J. 1988. *Ludia Mezopotámie. Cestami dávnej civilizácie a kultúry pri Eufrate a Tigrise*. Bratislava : Obzor, 1988.

siedmich mudrcov, ktorí vystúpili z mora.¹⁶⁴ Nezodpovedanou otázkou zatiaľ ostáva aj spôsob príchodu, či táto migrácia predstavovala postupné pozvoľné osídľovanie, alebo išlo o masovú expanziu. Čiastočne na to odpovedajú archeologické nálezy, ktoré potvrdzujú veľký kultúrny rozvoj v polovici 4. tisícročia pred Christom. Z tohto môžeme predpokladať, že postupným osídľovaním a vojenskou prevahou Sumeri si podmaňovali jednotlivé oblasti v povodí spomínaných riek a pôvodné obyvateľstvo sa kultúrne a politicky asimilovalo.¹⁶⁵ Podobne ako neskôr v starovekom Grécku, aj Sumeri poznali mestské štáty, medzi ktorými kráľovstvo bolo vždy v sídle vládnucej dynastie. Dá sa povedať, že typickým znakom politicko-spoločenského usporiadania Sumerov je v prvom období ich dejinného vývoja zriadenie mestského štátu

Obrázok 1: Mapa Mezopotámie. Fialovou farbou je označený Sumer. Akkadská ríša sa rozprestierala na severozápad v povodí rieky Eufrat. Severne od Akkadu v povodí rieky Tigris bolo územie Asýrie.

Zdroj: http://nsms6thgradesocialstudies.weebly.com/uploads/3/7/2/4/37241339/-3564277_orig.jpg (čiastočne upravované)

¹⁶⁴ Pozri KRAMER, Samuel Noah. 1961. *Historie začíná v Sumeru*. (prekl. Josef Klíma). Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1961.

¹⁶⁵ Pozri KLÍMA, J. 1988. *Ludia Mezopotámie. Cestami dávnej civilizácie a kultúry pri Eufrate a Tigrise*. Bratislava : Obzor, 1988.

s chrámovým hospodárstvom.¹⁶⁶ Predchádzali im najstaršie spoločenské formácie, ktoré sú v histórii známe ako tzv. dedinské občiny. Z histórie najznámejšími mestami boli Kiš, Uruk, Nippur, Sippar, Ur a ďalšie.¹⁶⁷

SUMERSKÁ KULTÚRA A LITERATÚRA

	3200 BCE	3000 BCE	2400 BCE	1000 BCE
"sag" hlava				
"gin" kráčať				
"šu" ruka				
"še" jačmeň				
"ninda" chlieb				
"a" voda				
"ud" deň				
"ušen" vták				

Obrázok 2: Tabuľka sumerských grafém a foném vybraných slov a ich postupná reforma z obrázkového na klinové abstraktné označenie.

Zdroj: http://www.ancientscripts.com/images/su_signs.gif
(čiastočne upravené)

¹⁶⁶ Pozri HULÍNEK, D. 2014. Sumeri – Prvá civilizácia Blízkeho východu. In: *Historická revue. Vedecko-populárny mesačník o dejinách*. Bratislava : Slovenský archeologický a historický inštitút – SAHI, občianske združenie, 2014, roč. XXV, č. 6, s. 6-12.

¹⁶⁷ Pozri KLÍMA, J. 1988. *Ludia Mezopotámie. Cestami dávnej civilizácie a kultúry pri Eufrate a Tigrise*. Bratislava : Obzor, 1988.

Podľa tvrdení archeológov sumerská civilizácia priniesla ľudstvu prvé písmo. Ešte v období uruckej dynastie nachádzame prvé písomné pamiatky. Za vôbec najstarší zachovaný text je považované literárne dielo Epos o Gilgamešovi. Napísaný bol pravdepodobne v druhej polovici 3. tisícročia pred Christom. Keďže obsahovo ide o legendu, je pravdepodobné, že tento epos je zapísanou ústnou tradíciou prerozprávanou mnohými generáciami pred jej literárnou podobou. Príbeh je veršovaný a popisuje život a hrdinské činy jedného z prvých panovníkov Uruku – Gilgameša (vládol okolo roku 2600 pred Christom). Tento text sa samozrejme nezachoval v origináli. Hlinené tabule zachytávajúce túto legendu pochádzajú podľa výskumov z obdobia neskoršej asýrskej literatúry.¹⁶⁸ Asýrska kultúra sa na historickom obzore objavuje až začiatkom 2. tisícročia pred Christom takzvaným staroasýrskym obdobím spojeným s vládnucou dynastiou v meste Kaniš.¹⁶⁹

Samotné písmo Sumerov prešlo pochopiteľne svojím historickým vývojom. Predchodcom dnes už známeho klinového písma bolo obrázkové písmo, ktoré Sumeri spolu s ďalšími etnikami používali už v druhej polovici 4. tisícročia. Obrázkové písmo bolo slovným, a teda jeden znak obsahovo predstavoval jeden pojem.¹⁷⁰ O týchto piktogramoch sa dozvedáme z archeologických vykopávok pochádzajúcich z obdobia okolo r. 3000 pred Christom, kedy už predstavovali pomerne vyvinutý systém obrázkového písma.¹⁷¹ Až začiatkom 3. tisícročia sa uskutočnila z praktických dôvodov reforma písma a obrázkové znaky boli postupne nahradené znakmi, ktoré dnes nápadne pripomínajú klíny vsadené do hlinených tabúl. Z toho vzniklo pomenovanie *klinové písmo*. Potreba písma a jeho následná transformácia z obrázkov cez postupné abstraktnejšie

¹⁶⁸ Pozri KERRIGAN, M. 2011. *Mezopotámie. Lidé starověku: co nám o sobě řekli*. (prekl. Alena Faltýsová). Praha : Grada Publishing, a.s., 2011.

¹⁶⁹ Pozri KLÍMA, J. 1988. *Ludia Mezopotámie. Cestami dávnej civilizácie a kultúry pri Eufrate a Tigrise*. Bratislava : Obzor, 1988.

¹⁷⁰ Pozri PECHA, L. 2014. Z pokladov sumerských knižníc. Literárna tvorba starovekej kultúry. In *Historická revue. Vedecko-populárny mesačník o dejinách*. Bratislava: Slovenský archeologický a historický inštitút – SAHI, občianske združenie, 2014, roč. XXV, č. 6, s. 24-29.

¹⁷¹ Pozri KLÍMA, J. 1988. *Ludia Mezopotámie. Cestami dávnej civilizácie a kultúry pri Eufrate a Tigrise*. Bratislava : Obzor, 1988.

tvary bola vyvolaná hospodárskym rozvojom. Platilo to však aj naopak – hospodársky, a aj kultúrny, rozkvet priamo súvisel so vznikom písma. Reforma v 3. tisícročí pred Christom znamenala zefektívnenie zaznamenávania a uchovávaní informácií, ktoré týmto spôsobom pomohli ekonomicko-politickému a kultúrnemu vzostupu.¹⁷²

Domnievame sa, že samotné písmo začalo vznikať z praktického dôvodu v zmysle hospodárskeho a obchodného vzrastu. Pri archeologických vykopávkach boli objavené tabule, na ktorých sú zapísané počty rôznych druhov tovaru pri uzatváraní obchodov, počty zo skladovanej úrody, stavebných materiálov; zapisovali sa príjmy a výdaje, archívne štatistiky a pod. Až neskôr sa začali objavovať prvé literárne texty v podobe veršovaných oslavných piesní, eposov.¹⁷³

Počiatky samotnej abecedy a následne aj celého písma sú odborníkmi umiestnené do oblasti Ugaritu, ktoré bolo známe svojou obchodnou činnosťou a kde sa podľa zachovaných archeologických nálezov zjednodušila zložitosť klinového obrázkového písma do plne abstraktných znakov. Táto reforma je pravdepodobne prameňom prvej abecedy a alfabetického písma v dejinách.¹⁷⁴ Sumerčina bola identifikovaná pre oblasť takmer celej Mezopotámie. Bol to prakticky svojho času jediný písomný jazyk, používaný v tejto oblasti. Útlm užívania sumerčiny bol spôsobený nástupom akkadskej dynastie v 24. storočí pred Christom, ktorá možno uprednostňovala semitskú akkadčinu, ale mohlo ísť aj o prirodzený vývoj prechodu od jazyka k jazyku. Po zániku Akkadskej ríše došlo k návratu k sumerskému jazyku na kratšie obdobie počas vlády III. urskej dynastie v rokoch 2112 – 2003 pred Christom. Práve táto dynastia nám zanechala množstvo cenných literárnych pamiatok, ktoré sa zvyčajne viažu na

¹⁷² Pozri PECHA, L. 2014. Z pokladov sumerských knižníc. Literárna tvorba starovekej kultúry. In *Historická revue. Vedecko-populárny mesačník o dejinách*. Bratislava: Slovenský archeologický a historický inštitút – SAHI, občianske združenie, 2014, roč. XXV, č. 6, s. 24-29.

¹⁷³ KLÍMA, J. 1988. *Ludia Mezopotámie. Cestami dávnej civilizácie a kultúry pri Eufrate a Tigrise*. Bratislava : Obzor, 1988.

¹⁷⁴ Pozri KERRIGAN, M. 2011. *Mezopotámie. Lidé starověku: co nám o sobě řekli*. (prekl. Alena Faltýsová). Praha : Grada Publishing, a.s., 2011.

vládu jednotlivých panovníkov ako oslava ich vlády a božského pôvodu.¹⁷⁵ Svedčia o tom jednotlivé eposy, ale tiež modlitby, zaklínania príslovia, hádanky a hymnické skladby na chrámy. Jeden z najznámejších hymnov je na kešský chrám. Okrem vnútorného obsahového bohatstva tento text je unikátny v skutočnosti, že dokazuje existenciu literárnej tvorby od počiatku samotného písma. Pri porovnaní hymnu na chrám v Keši napísaného okolo roku 2700 pred Christom s textom, ktorý oslavuje ten istý chrám a ktorého vznik je datovaný do 19. storočia pred Christom, t. j. do obdobia Babylonu, samotný text prešiel len nepatrnými zmenami.¹⁷⁶ Je to potvrdenie používania sumerského jazyka v priestore Mezopotámie a zároveň jeho postavenie na poprednom mieste. Rovnako to svedčí aj o literárnej tvorbe Sumerov od počiatku používania sumerského písma. Z tém, ktoré sa viažu na tento druh písomnej tvorby Sumerov nachádzame dve, ktoré súvisia s biblickými opismi: stvorenie a potopa. Tie popíšeme neskôr.

Z literárnych žánrov, ktoré sa tešili veľkej obľube sa nám zachovali múdrosti alebo tiež príslovia. Snáď najčastejšie spomínanými vo vedeckých kruhoch sú *Rady múdrosti*, v ktorých otec, kráľ Šuruppak predkladá ponaučenia a cenné rady svojmu synovi Zi-ud-surovi pre múdru a rozvážnu vládu nad krajinou a národom. Pri čítaní jednotlivých rád (na ich preklade sa podieľal S. N. Kramer a E. Gordon) čitateľ nadobúda dojem de javu, pretože tieto poučenia sú obsahovo aj štýlovo veľmi blízke niektorým poučeniam, s ktorými sa stretávame v hebrejskej Knihe prísloví alebo v niektorých staroegyptských zbierkach poučení. Pre pochopenie uvádzame niekoľko veršov:

¹⁷⁵ Pozri PECHA, L. 2014. Z pokladov sumerských knižníc. Literárna tvorba starovekej kultúry. In *Historická revue. Vedecko-populárny mesačník o dejinách*. Bratislava: Slovenský archeologický a historický inštitút – SAHI, občianske združenie, 2014, roč. XXV, č. 6, s. 24-26.

¹⁷⁶ Pozri KLÍMA, J. 1988. *Ludia Mezopotámie. Cestami dávnej civilizácie a kultúry pri Eufrate a Tigrise*. Bratislava : Obzor, 1988. PECHA, L. 2014. Z pokladov sumerských knižníc. Literárna tvorba starovekej kultúry. In *Historická revue. Vedecko-populárny mesačník o dejinách*. Bratislava: Slovenský archeologický a historický inštitút – SAHI, občianske združenie, 2014, roč. XXV, č. 6, s. 24-26.

„Nesmieš nič ukradnúť (...) nesmieš vniknúť do (cudzieho) domu, nesmieš zatúžiť po (cudzej) pokladnici. Chytený lev sa stane otrokom.
 Nesmieš sa zahrávať s vydatou mladou ženou, mohli by ňu škaredo ohovoriť.
 Syn môj, nesmieš sedieť osamote v miestnosti s vydatou ženou.
 Nesmieš hovoriť nevhodne: neskôr by si sa chytil do pasce.
 Nesmieš cestovať v noci, (noc) môže skrývať dobré i zlé.
 Nesmieš sa chvastať v pivnici ako klamár.“¹⁷⁷

Podobnosť týchto poučení nachádzame v knihe Prísloví, kde nachádzame výstrahu pred cudzoložstvom (6. a 7. kapitola), pred „nevhodnou rečou“ (6. a 11. kapitola), pred pýchou a nespravodlivosťou (11. kapitola), pred klamstvom a nerozumnosťou (18. kapitola), ale tiež v knihe Kazateľ, napr. výstraha pred „nevhodnou rečou“ (5. kapitola), či varovania pred ženským zvykom (7. kapitola).

Zvláštnu literárnu kapitolu tvoria náreky a kliatby. Známe sú nájdené texty s *Nárekom nad skazou mesta Ur*, v ktorom autor obzvlášť pútavo a podmanivo žiali nad dobytím mesta zo strany Elamčanov.¹⁷⁸ Niektoré náreky však súviseli s kliatbami, ktoré boli uvalené na panovníkov alebo mestá. Tak je to v prípade kliatby Akkadu, alebo tiež Agadu, za zničenie mesta Nippur, v ktorom sa nachádzal chrám Enlila. Spravodlivosťou je tu vyrieknutie kliatby a zničenie mesta Akkad ôsmimi poprednými bohmi, čím upokojili hnev Enlila. V skutočnosti išlo o opis historického dobytia Akkadu Gutijcami (pravdepodobne okolo roku 2150), ktorí po dobytí mesto zničili natoľko, že dodnes nebolo objavené.¹⁷⁹

¹⁷⁷ PECHA, L. 2014. Z pokladov sumerských knižníc. Literárna tvorba starovekej kultúry. In *Historická revue. Vedecko-populárny mesačník o dejinách*. Bratislava: Slovenský archeologický a historický inštitút – SAHI, občianske združenie, 2014, roč. XXV, č. 6, s. 25.

¹⁷⁸ Pozri KLÍMA, J. 1988. *Ludia Mezopotámie. Cestami dávnej civilizácie a kultúry pri Eufrate a Tigrise*. Bratislava : Obzor, 1988.

¹⁷⁹ Pozri KRAMER, Samuel Noah. 1961. *Historie začíná v Sumeru*. (prekl. Josef Klíma). Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. KLÍMA, J. 1988. *Ludia Mezopotámie. Cestami dávnej civilizácie a kultúry pri Eufrate a Tigrise*. Bratislava : Obzor, 1988.

Nedá nám nespomenúť hudbu a hudobné nástroje používané v sumerskej kultúre. O samotnej hudbe nachádzame len nepriame svedectvá, pretože sa pochopiteľne nezachovali žiadne nahrávky, ktoré by relevantným spôsobom vykreslili melódiu či nápevy Sumerov. Vďaka literatúre, maliarstvu a sochárstvu však môžeme vykresliť určitú predstavu o používaných hudobných nástrojoch ktoré tvorili spravidla sprevádzanie spevu, ale zrejme existovala aj sólo hra na jednotlivé nástroje. Sumerskí pastieri vyrábali a používali flauty a píšťali vyhotovované najprv z trstiny a neskôr z bronzu, striebra a zlata. Veľkej obľube sa tešili aj harfy a lýry, ktoré sa stali kráľovskými nástrojmi. Harfy boli spravidla trojuholníkového zaobleného tvaru, mali väčšinou od troch do pätnásť strún a boli ozdobené zlatom osadeným na dreve. Harfu možno prebrali, ale rozhodne používali aj Semiti (napríklad kráľ Dávid, ktorý hral na harfe Saulovi¹⁸⁰), ktorí nástroj nazývali kinnór a neskôr sa dostala do Grécka ako kinýra.¹⁸¹ Podobne na tom bola aj lýra, ktorá bola štvorcového tvaru, mala menšie rozmery, nakoľko ju hudobník držal v rukách a mala cca osem až desať strún, prípadne aj viac. Najznámejšia je zlatá lýra z objaveného urského pohrebiska.¹⁸² Medzi ďalšie nástroje, ktoré sú známe z obdobia sumerskej civilizácie patria aj bicie nástroje, ako sú bubny, tamburíny či cimbaly, a dychové nástroje, ako je už spomínaná flauta, trúbka alebo roh. Existujú však aj notové zápisy v systéme slabík, ktoré predstavujú rozsah troch oktáv.¹⁸³

KOZMOLÓGIA SUMEROV

Jedným z prínosov Sumerského obyvateľstva v 3. tisícročí pred Christom bol vznik súboru výrazov, ktoré sa neskôr dostali do starovekých východných,

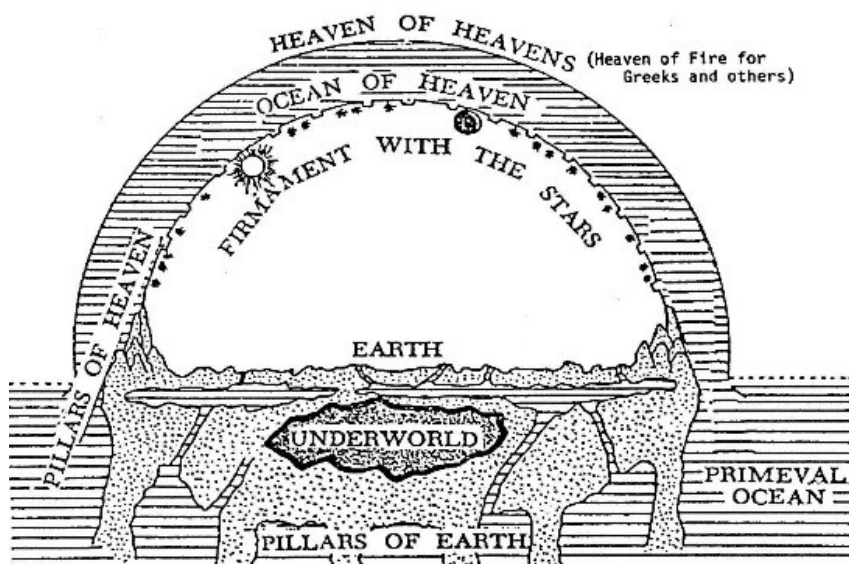
¹⁸⁰ Porovnaj 1Sam 16, 14-23.

¹⁸¹ Pozri KLÍMA, J. 1988. *Ludia Mezopozámie. Cestami dávnej civilizácie a kultúry pri Eufrate a Tigrise*. Bratislava : Obzor, 1988.

¹⁸² Pozri KLÍMA, J. 1988. *Ludia Mezopozámie. Cestami dávnej civilizácie a kultúry pri Eufrate a Tigrise*. Bratislava : Obzor, 1988.

¹⁸³ Pozri KLÍMA, J. 1988. *Ludia Mezopozámie. Cestami dávnej civilizácie a kultúry pri Eufrate a Tigrise*. Bratislava : Obzor, 1988.

židovských a neskôr čiastočne aj kresťanských textov, ktoré sa viazali na filozofické a teologické predstavy o vzniku univerza, obzvlášť pozemského sveta a človeka.¹⁸⁴ Pochopiteľne väčšina z týchto výrazov sa nachádza v sumerských eposoch a mýtoch, z ktorých snáď najznámejší je *Epos o Gilgamešovi*. Ich objasnenie je čiastočne komplikované skutočnosťou, že z mnohých textov sa zachovali len úryvky na kamenných blokoch, ktoré boli bádateľmi rozlúštené až v polovici 20. storočia. Zároveň problémom objasňovania je fakt, že samotní Sumeri nevytvorili, resp. nezachovali sa žiadne ucelené filozoficko-teologické (mytologické) diela a v jednotlivých úryvkoch nachádzame rozchádzajúce sa myšlienky, ktoré boli zvyčajne ovplyvnené buď samotným autorom, alebo lokalitou, kde dielo vzniklo.

Obrázok 3: Sumerská predstava o usporiadaní vesmíru.

Zdroj: <http://www.webpages.uidaho.edu/ngier/gre13.htm>

Za dôležitý faktor zostavovania sumerskej kozmológie je podľa odborníkov považovaná absencia filozofického rozumového zmýšľania, aký nachádzame v neskorších starovekých národoch, napr. Heléni (rozumej starovekí Gréci) a Rimania. Príkladom môže byť vytvorenie systému všeobecne platných

¹⁸⁴ Pozri KRAMER, Samuel Noah. 1961. *Historie začíná v Sumeru*. (prekl. Josef Klíma). Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. s. 105-107.

pravidiel a zákonov na princípe akcia – reakcia.¹⁸⁵ Sumerskí myslitelia odpovedali na otázky spôsobom: čo vidím, to objasňujem, bez toho, aby som hľadal nejaký systém, prípadne aspoň dôvod. Aj preto v sumerskej mytológii nachádzame tak obrovské množstvo bohov, ktorí sa spomínajú pre konkrétnu vec alebo jav. To však rozoberieme neskôr.

Základným východiskom sumerskej kozmológie sú dve základné zložky pod výrazom *an – ki*, ktoré predstavujú pomenovanie neba a zeme ako jedného zloženého celku. Zrak sumerských mysliteľov v myšlienkach o vesmíre však nesiahal ďalej ako bolo modré nebo (s výnimkou nebeských telies). Sumeri nazývali zem ako cínovú dosku, nad ktorou sa nachádza vypuklý dutý priestor upevnený na dvoch koncoch cínovej dosky-zeme. Nad zemou celý vypuklý priestor vyplňoval tzv. *lil*, ktorý bádatelia prekladajú ako dych alebo vzduch, prípadne vietor označujúci pohyb. Samotné nebeské telesá boli súčasťou tohto priestoru a takisto pozostávali zo vzduchu, ktorý navyše žiaril. Zvyšok priestoru okolo tohto celku *an-ki* vyplňal bezhraničný praoceán, ktorý predstavoval ustálenú prvú príčinu a hýbateľa vzniku ostatného. Nakoľko sa nezachovali iné dôkazy, predpokladáme, že Sumeri sa nezaoberali myšlienkou, čo predchádzalo praoceánu ani chronologicky, ani priestorovo. Práve v tomto praoceáne vznikol vesmír v podobe nebo-zeme, kde v priestore medzi nebom a zemou vo vzduchu boli inštalované žiariace objekty – astronomické telesá. (obr. 1) Až po oddelení neba a zeme a objavení spomínaných telies sa objavuje živočíšny svet a človek.¹⁸⁶

Predstava Sumerov o usporiadaní vesmíru, poskladaná z jednotlivých eposov bola takáto: *„Zem je ako peceň chleba, ktorý pláva vo svetovom oceáne. Zem je obohnaná múrmi, aby ju neزالiali vlny mora. V hĺbinách zeme bolo podzemné more, z ktorého vyvierajú rieky a pramene. Nebeská klenba bola medená a nad ňou bol nebeský oceán a nebo, kde sídlili bohovia. Slnko vychádzalo na východe spoza dvoch hôr a zapadalo na západe za dvoma horami. Tadiaľ viedla cesta do podsvetia, v ktorom sa*

¹⁸⁵ Pozri KRAMER, Samuel Noah. 1961. *Historie začíná v Sumeru*. (prekl. Josef Klíma). Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. s. 105-107.

¹⁸⁶ Pozri KRAMER, Samuel Noah. 1961. *Historie začíná v Sumeru*. (prekl. Josef Klíma). Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. 105-107.

nachádzal palác podsvetného božstva obohnaný siedmimi múrmi so stráženými bránami.“¹⁸⁷

Predstavu o stvorení dotvára majestátna akkadská báj *Enuma eliš*, ktorá sa v kulte Mezopotámie stala oficiálnou skladbou prednášanou pri novoročných slávnostiach. Obsahovo ide o oslavu boha Marduka, neskôr Aššura, v rámci ktorej nachádzame predstavu, resp. objasnenie sumerského chápania „stvorenia z ničoho“ ako „stvorenie z veci bez mena“:

*„Ked’ nebo nad nami nemalo ešte meno,
ked’ ani pevná zem dolu mena nemala,
tu Apsu, trvajúci od vekov a ich sploditeľ,
Mummu, Tiamat, rodička, čo všetkých zrodila,
v jedno jediné zmiešali svoje vodstvo.*“¹⁸⁸

Pokiaľ teda vezmeme oba texty a paralelne ich prepojíme, dostaneme obraz nielen stvorenia, ale čo mu predchádzalo a čo nasledovalo: Na počiatku bolo prvotné more, o ktorom sa Sumeri nezmieňujú, ako vzniklo, t. j. pravdepodobne verili v jeho večnosť. Prvotné more zrodilo kozmické horstvo – nebo spojené so zemou. Apsua a Tiamat svojím zmiešaním zrodili prvých bohov Lachuma a Lachanu. Z ich zväzku povstali Anšar a Kišar. Táto dvojica predstavuje spomínané pomenovanie nebo-zeme *an-ki* podľa prvých písmen mien.¹⁸⁹ V básni *Dobyťča a obilie* je zmienka, že nebo a zem boli spojené ako hora, kde vrcholom bolo nebo a úpäťm bola zem. An predstavoval nebo ako mužský rod a Ki ako zem bola ženského rodu. Z ich splynutia povstal boh vzduchu Enlil, ktorý oddelil nebo od zeme a zatiaľ čo otec si prisvojil nebo, Enlil si prisvojil svoju matku Ki. Toto spojenie sa stalo základom pre vznik celého

¹⁸⁷ KRAMER, Samuel Noah. 1961. *Historie začína v Sumeru*. (prekl. Josef Klíma). Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. s. 107.

¹⁸⁸ KLÍMA, J. 1988. *Ludia Mezopozámie. Cestami dávnej civilizácie a kultúry pri Eufrate a Tigrise*. Bratislava : Obzor, 1988. s. 255.

¹⁸⁹ Pozri KLÍMA, J. 1988. *Ludia Mezopozámie. Cestami dávnej civilizácie a kultúry pri Eufrate a Tigrise*. Bratislava : Obzor, 1988. s. 255-256.

vesmíru, ako aj všetkého na zemi.¹⁹⁰ Z nich povstal boh Anu, ktorý podľa seba stvoril Ea (Nudimmut). Ea prekonal v múdrosti a sile svojich predkov a stal sa vládcom poznania a vôd. Apsua vyrišili z jeho spánku mladí bohovia svojou bujarosťou, preto požiadal Tiamat, aby ich zahubila. Po počiatočnej nevôli na naliehanie Mummua súhlasila. Tu vstupuje do diania Ea, ktorý zachránil bohov, keď zaklial Apsua do ťažkého spánku smrti a Mummua spútal a zbavil lesku. Na tele Apsua potom postavil dom, v ktorom usporiadal svadbu s Damkinou. Z ich zväzku povstal boh Marduk, ktorý mal štyri oči, štyri uši, z úst mu vychádzal oheň a bol najsilnejším z bohov. Tiamat sa neuspokojila so smrťou Apsua a pripravila pomstu. Stvorila jedenásť netvorov v podobe draka s jedom v tele. Viedol ich jej syn Kingu, ktorý vlastnil tzv. tabuľky osudu. Napriek snahe zo strany Anua a Ea, aby Tiamat odvrátila svoju túžbu po pomste, Marduk povýšený na najvyššieho vládcu s mocou nezmeniteľného výroku povstal do boja proti netvorom s lukom, kyjom a sieťou na čele štyroch nebeských a ďalších siedmich vetrov. Všetkých netvorov zajal a Kinguovi odňal tabuľky osudu. Potom zajal Tiamat do siete a usmrtil ju strelou do hrdla. Z polovice tela vytvoril nebeskú klenbu a z druhej polovice vytvoril zem. Vládou na nebi poveril troch bohov Anua, Enlila a Ea. Potom stvoril boha mesiaca Sína a ďalšie nebeské telesá. Marduk poveril Ea, aby z krvi Kingua vytvoril prvého človeka Lullu, ktorý „slúžil na uspokojenie bohov.“ Ostatní bohovia vybudovali mesto Babylon, v ktorom postavili na znak vďaky chrám Esagilu na počesť Marduka a ďalšie svätyne zasvätené im samotným.¹⁹¹

Pri pohľade na túto časť sumerskej mytológie sa nám predkladá určitá podobnosť s neskoršou helénskou mytológiou, ktorej základ nachádzame v Hesiodovej *Teogónii* a ktorá hovorí o troch olympských bohoch: Diovi (v nominatívne Zeus), Poseidonovi, Hádesovi. Títo bohovia boli synmi titána Kronosa, vládnuceho ostatným titánom, ktorý pojedal svoje deti narodené z Rhei, aby si tak udržal svoju vládu. Zeus ako jeden zo šiestich, ktorých Rhea

¹⁹⁰ Pozri KRAMER, Samuel Noah. 1961. *Historie začíná v Sumeru*. (prekl. Josef Klíma). Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. s. 159-160.

¹⁹¹ Pozri KLÍMA, J. 1988. *Ludia Mezopotámie. Cestami dávnej civilizácie a kultúry pri Eufrate a Tigrise*. Bratislava : Obzor, 1988. s. 253-255.

zachránila pred takouto smrťou, oslobodil Kyklopov z podsvetia, ktorí mu zhotovili zbraň blesku, trojzubec pre Poseidona a helmu pre Hádesa. Na čele tohto vojska a s takými zbraňami spolu s Hádesom a Poseidonom povstal proti Kronovi a uvrhol ho do najhlbšej časti podsvetia, Tartaru. Atlasa ako jedného z titánov odsúdil na nosenie oblohy na pleciach. Jediný titán, ktorý neskončil v Tartare bol Prometheus.¹⁹²

Sumerská mytológia nám predkladá spôsob zmyšľania a predstavy Sumerov o vzniku jednotlivých vecí, ktoré existujú. Pozorujeme, že vychádzali z logického odôvodnenia pri pozorovaní toho, čo ich obklopovalo, či už v bezprostrednom alebo vzdialenejšom okolí. Ak vo svojom prostredí pozorovali, že všetky domy, mestá, polia a pod. bolo pod správou človeka, ktorý tieto veci vytvoril a bez ktorého by zanikli, rovnakým spôsobom odôvodňovali aj usporiadanie všetkého existujúceho. Keďže všetko je usporiadané do určitého poriadku a je pomerne trvalé, potom musia existovať (na spôsob ľudí) bytosti, ktoré to stvorili, usporiadali a stále udržujú v určitom systéme. Keďže však ide o oveľa obširnejšie veci, než o ktoré sa stará človek, tieto bytosti musia mať ohromnú silu a musia byť aj nesmrteľní. Inak by logicky všetko spustlo a zaniklo. Sumeri tieto bytosti nazvali výrazom *dingir*, ktorý môžeme preložiť ako *boh*.¹⁹³

Proces stvorenia však ani zďaleka nebol u konca. Po zvýšení počtu bohov a rozšírení aj o ženské božstvo hrozil nedostatok miesta pre všetkých. Enki ako sumerský boh múdrosti, ktorý tvrdo spal na morskom dne bol prebudený svojou matkou Nammou (v sumerskej mytológii je považovaná za tú, ktorá „dala život nebu aj zemi“) a na jej návrh, aby každý boh dostal osobného a jemu podobného sluhu, Enki vyslovil takýto plán zrodu človeka:

*„Matka moja, stvorenie, ktorého meno si vyriekla, stojí tu,
obdar ho vzhľadom, aký si bohom dala,*

¹⁹² Pozri CARTWRIGHT, M. 2013. *Titan*. [online]. [17-08-2015]. Dostupné z: <http://www.ancient.eu/Titan/>

¹⁹³ Pozri KRAMER, Samuel Noah. 1961. *Historie začíná v Sumeru*. (prekl. Josef Klíma). Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. s. 159-160.

*srdce mu urob z hlíny, ktorej je v hĺbinách dosť,
schopní tvorcovia nech uhnetú hlinu,
potom ty mu vytvoríš údy,
na prácu nech dozrie Ninmach,
bohyne, patrónky zrodenia, pri tebe budú,
keď budeš podobu v hline hnieť,
matka moja, osud mu pri vzniku určí,
Ninmach mu vtlačí podobu, akú bohovia majú,
hľa človek je...“¹⁹⁴*

Tento plán bohovia s veľkou radosťou privítali a na usporiadanej hostine sa opili. Z hlíny od Enkia Ninmach opojený alkoholom vytvoril namiesto človeka rôzne obludy s chýbajúcimi orgánmi.¹⁹⁵

Za zmienku stojí ešte skutočnosť, ako Sumeri vnímali v rámci stvorenia človeka ženu, t. j. biblickú Evu z Adamovho rebra. Prvýkrát s touto myšlienkou vystúpil jeden z najznámejších svetových klinopiscov V. Scheile tridsať rokov predtým, než sumerológ N. S. Kramer v roku 1945 nezávisle na V. Scheileovi prezentoval vo svojej publikácii tieto podobnosti biblického a sumerského textu. Sumerská mytológia nám popisuje tzv. Dilmun ako zem, kde vládne nesmrteľnosť a niet žiadnej bolesti a ktorý sa dosť nápadne podobá na biblický Eden. Enki ako boh vodstva po spore s matkou Ninchursag (matka zeme a bohov) ochorel na osem orgánov. Ninchursag po zmierení zrodila osem nových božstiev, ktoré uzdravili Enkiho. Jedným z chorých orgánov bolo rebro. V sumerskom jazyku slovo *rebro* malo podobu výrazu *ti*. Bohyňa, ktorá uzdravila Enkiho rebro je v textoch nazývaná ako *Nin-ti* („pani rebra“ / „vládkyňa rebra“). Sumerský výraz *ti* však má aj ďalší výraz v zmysle „dávať život“. V histórii ľudstva ide o prvú slovnú hračku, aj keď potvrdenie pre biblickú Evu v tomto texte strácame pri hebrejskom jazyku, pretože tu už

¹⁹⁴ KLÍMA, J. 1988. *Ludia Mezopozámie. Cestami dávnej civilizácie a kultúry pri Eufrate a Tigrise*. Bratislava : Obzor, 1988. s. 254.

¹⁹⁵ KLÍMA, J. 1988. *Ludia Mezopozámie. Cestami dávnej civilizácie a kultúry pri Eufrate a Tigrise*. Bratislava : Obzor, 1988. s. 254-255.

nachádzame odlišné výrazy pre rebro aj pre pomenovanie toho, kto dáva život.¹⁹⁶ Uvedieme aspoň úryvok textu, kde sa spomína bohyňa rebra (ide o dialóg medzi Ninchursag a Enkim počas uzdravovania):

„Brat môj, čo ťa bolí?

Moja ruka ma bolí.

Bohyňu Azimuu som pre teba zrodila.

Brat môj, čo ťa bolí?

Moje rebro ma bolí.

Bohyňu Ninti som pre teba zrodila.

Brat môj, čo ťa bolí?

Môj ... ma bolí.

Boha Enšaga so pre teba zrodila.“¹⁹⁷

Skúsme sa ešte pozrieť na sumerské chápanie vzniku a usporiadania nebeských telies. Ako sme už vyššie spomenuli, tieto telesá sa nachádzali v priestore medzi nebom a zemou. Ak si chceme lepšie predstaviť tento priestor, hovoríme o najvyššom nebi, ktorý bol označený ako nebo nebies, pod ním sa nachádzalo more neba a pod ním bola nebeská klenba, kde sa usporiadaným spôsobom pohybovali hviezdy, slnko, mesiac a planéty.¹⁹⁸ (KLÍMA, J. 1988). Zem považovali za plochú dosku, pravdepodobne z cínu, nakoľko použili výraz v zmysle „kov neba“. Priestor medzi zemou a nebom pomenovali výrazom *lil*, ktorého základnou vlastnosťou bol pohyb a rozpínavosť, z čoho môžeme usúdiť, že išlo o vzduch, prípadne vietor, ovzdušie. Aj pomenovanie boha vzduchu Enlila obsahuje základ tohto výrazu. No Sumeri nepopisujú samotnú príčinu a spôsob vzniku týchto objektov. V textoch sú už len spomínaní jednotliví bohovia pre konkrétne veci. Boh Sin

¹⁹⁶ Pozri KRAMER, Samuel Noah. 1961. *Historie začíná v Sumeru*. (prekl. Josef Klíma). Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. s. 160.

¹⁹⁷ KRAMER, Samuel Noah. 1961. *Historie začíná v Sumeru*. (prekl. Josef Klíma). Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. s. 160.

¹⁹⁸ Pozri KLÍMA, J. 1988. *Ludia Mezopotámie. Cestami dávnej civilizácie a kultúry pri Eufrate a Tigrise*. Bratislava : Obzor, 1988. s. 254-255.

(alebo tiež Nanna) bol bohom Mesiaca ako syn boha vzduchu Enlila. Ak Sin je synom Enlila, potom môžeme predpokladať vznik Mesiaca zo vzduchu. Sin zrodil Utu a Inannu. Utu bol boh Slnka a Innana bola bohyňa Venuše. Teda Slnko aj Venuša (v jej zastúpení zrejme aj ostatné planéty) mali svoj pôvod v Mesiaci. Niektoré ďalšie planéty / hviezdy boli tiež pomenované vo vzťahu s Mesiacom, ako napríklad „veľká bytosť, ktorá prechádza okolo Mesiaca ako divoký býk“, alebo tiež „malá bytosť, ktorá poletuje okolo Mesiaca ako zrnó“.¹⁹⁹

Jednou z podobností s biblickým textom stvorenia je sumerské vyjadrenie spôsobu, ako všetko vzniklo. Ide o prvú vytvorenú teóriu, ktorá sa rozšírila po celom Prednom východe. Sumeri verili v tvorivú silu božského slova. Jednotlivé božstva svoje konkrétne zámery niečo uskutočniť zrealizovali vyslovením slova a mena, pomenovania. Kramer²⁰⁰ predpokladá dobrú pozorovaciu schopnosť Sumerov. Ako príklad uvádza panovníka, ktorý pre uskutočnenie svojich zámerov použil príkaz, t. j. vyslovením bola zrealizovaná jeho vôľa. Podobne aj bohovia, ktorí riadili štyri oblasti vesmíru tvorili a realizovali svoju vôľu vyslovením, t. j. pomenovaním toho, čo má vzniknúť a pomenovaním toho, kto to má urobiť. Aby však nedošlo k anarchii, Sumeri na základe pozorovania vlastnej spoločnosti predpokladali, že aj všetko stvorené musí byť udržiavané v harmonickom pohybe, aby nedošlo k chaosu a zrážkam. Nakoľko však dodnes boli objavené len fragmenty, ktoré čiastočne odhaľujú tento filozoficko-teologický princíp, je nanajvýš komplikované presne zadefinovať ucelený systém metafyzických odôvodnení sumerskej kozmológie.

V súvislosti s porovnávaním biblických textov a sumerskej mytológie nedá nám nespomenúť ešte jednu podobnosť, ktorú v oboch prípadoch nachádzame a ktorá čiastočne súvisí s počiatkom všetkého, ak by sme vnímali biblickú potopu ako „bod nula“ alebo „reštart“ ľudskej civilizácie a všetkého, čo vtedajšie ľudstvo poznalo. V roku 1862 George Smith objavil tzv. XI. tabuľku *Eposu o Gilgamešovi*. Aj keď mnohé verše chýbajú a neexistuje žiadna ďalšia

¹⁹⁹ Pozri KRAMER, Samuel Noah. 1961. *Historie začíná v Sumeru*. (prekl. Josef Klíma). Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. s. 160-162.

²⁰⁰ Pozri KRAMER, Samuel Noah. 1961. *Historie začíná v Sumeru*. (prekl. Josef Klíma). Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. s. 160-162.

objavená tabuľka ako prepis, prípadne neskorší preklad, ktorý by doplnil tento text, predsa len zo zachovaného môžeme pochopiť základnú myšlienku opisu všeobecnej potopy, ktorú bohovia dopustili na svet a v ňom žijúce ľudstvo. Prvých 37 veršov sa nezachovalo, preto v súčasnosti nie je možné zistiť dôvody potopy, pre ktorú sa bohovia rozhodli. Text začína až slovami jedného z bohov, ktorý vysvetľuje, prečo chce zachrániť ľudstvo a čo majú ľudia vykonať, resp. vybudovať v novopostavených mestách. V rámci tohto vysvetlenia sa nachádzajú aj verše o stvorení človeka, zvierat a rastlín:²⁰¹

*„Potom An, Enlil a Ninchursag
Stvorili čiernohlavý ľud,
rastlinstvo bujne rástlo z pôdy,
zvieratá, štvornohé (tvory) rovín, múdro boli stvorené.“²⁰²*

Po medzere cca 37 veršov text pokračuje zmienkou o zostúpení kráľovskej moci z nebies na zem a založení piatich miest: Eridu, Badtibiru, Larak, Sippar a Šuruppak. Po ďalšej medzere niekoľkých desiatok veršov text popisuje nespokojnosť bohov s krutým rozhodnutím zoslať potopu. Preto bohovia riešili zachrániť ľudstvo a hľadali zbožného a bohabojného človeka, ktorý by zhotovil obrovskú loď, na ktorej sa ľudstvo zachráni pred skazou. Takého človeka našli v osobe panovníka Ziusudrovi, ktoré môžeme podľa popisu porovnať s biblickým Noemom. Po vystavaní lode, o ktorej popise sa nezachovali verše básne, pokračuje text popisom potopy, ktorá udrela na zem so všetkou silou a krutosťou a ktorá trvala sedem dní a nocí. Po tomto čase Utu, boh Slnka, vystúpil a rozdával svetlo. Sukončením potopy sú zachované už len dve myšlienky vo fragmentoch. Prvá hovorí o zvieracej obeti, ktorú Ziusudra priniesol božstvám a druhá popisuje rozhodnutie bohov Anu a Enlila o zbožštení Ziusudra, ktorý „prijal život ako boh“ a bol prenesený na miesto,

²⁰¹ Pozri KRAMER, Samuel Noah. 1961. *Historie začíná v Sumeru*. (prekl. Josef Klíma). Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. s. 161-162.

²⁰² KRAMER, Samuel Noah. 1961. *Historie začíná v Sumeru*. (prekl. Josef Klíma). Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. s. 162.

„kde vstáva Slnko“, do Dilmunu.²⁰³ Na základe tejto objavenej tabuľky si dovoľíme spolu s jednotlivými sumerológmi a asyriológmi tvrdiť, že biblický text o potope a Noemovi nie je najstarším textom, ktorý popisuje všeobecnú potopu, nakoľko text Eposu o Gilgamešovi bol známy už na začiatku 2. tisícročia pred Christom (aj keď kánonická verzia vznikla až okolo r. 1200 pred Christom v akkadskom jazyku), zatiaľ čo život Mojžiša datujeme do obdobia vlády egyptského faraóna Thutmose III., ktorý vládol ako šiesty panovník v poradí z 18. vládnucej dynastie starovekého Egypta, čo spadá do rokov 1485 – 1431 pred Christom (Klíma uvádza roky 1450-1425 pred Christom) a odchod Izraela z Egyptského otroctva bol v roku 1446 pred Christom. Mojžiš sa narodil okolo roku 1525 pred Christom. Ak teda Mojžiš mal videnie o stvorení a zároveň biblické svedectvo o potope a Noemovi je uchované práve v jednej z piatich kníh Mojžišových, potom chronologicky môžeme predpokladať, že sumerská zmienka o potope, či už ústna alebo písomná, je staršia ako historický nástup vyvoleného národa, ktoré sa datuje postupne od života praotca Abraháma (pokiaľ jeho život určujeme do rokov cca 2165 – 1999 pred Christom). Podľa Septuaginty a alexandrijského kódexu potopu datujeme do rokov okolo 3300 až 3240 pred Christom, čo znamená, že semitská kultúra nám túto biblickú zmienku zanecháva o niečo neskôr, než Sumeri.

Ak zhrnieme popis kozmológie, všeobecne na základe uvedeného vyplýva, že Sumeri postupne vytvorili celý systém kozmologických predstáv o vzniku všetkého, no zároveň sa nedotýkali otázok, ktorými sa zaoberali civilizácie a kultúry po nich, ako napríklad starovekí Heléni, ktorí cez platonizmus a pod. uvažovali v tendenciách mimo hraníc a obmedzení jednotlivých fyzikálnych zákonov a javov. Napriek tomu tu vidíme aj podobnosť vo vyjadrovaní medzi Sumermi a ďalšími civilizáciami, národmi, ktoré sa v tomto priestore postupne snažili vy dobyť právoplatné miesto, a medzi ktoré spadali aj starozmluvní Hebreji.

²⁰³ Pozri KRAMER, Samuel Noah. 1961. *Historie začíná v Sumeru*. (prekl. Josef Klíma). Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. s. 162-165.

SUMMARY

Sumerians gradually created an entire system of cosmological ideas about the origin of all, but not to touch the issues dealt with by civilization and culture after them, such as the ancient Hellenes, who through Platonism. They considered the trends outside the boundaries and the limitations of individual physical laws and phenomena. Nevertheless, we see the similarity in the expression between the Sumerians and other civilizations, the nations that have gradually sought to establish a rightful place in this area, including the Hebrews of the Old Testament. One of the similarities with the biblical text of creation is Sumerian expression of the way everything was created. This is the first created theory that has spread throughout the Middle East. Sumerians believed in the creative power of the divine word. Individual deities have realized their specific intentions by realizing the word and name, naming.

Zoznam bibliografických odkazov

A New Sumerian City Has Been Discovered In Southern Iraq. [online]. [15-02-2014].

Dostupné na internete: <<https://suite.io/robert-mcroberts/3f1s2z5>>.

ARRAF, J. 2014. *Ancient Iraq yields fresh finds for returning archaeologists.* [online].

[17-08-2014]. Dostupné na internete: <<http://www.csmonitor.com/World/Middle-East/2013/0327/Ancient-Iraq-yields-fresh-finds-for-returning-archaeologists>>.

CARTWRIGHT, M. 2013. *Titan.* [online]. [17-08-2015]. Dostupné z: <http://www.ancient.eu/Titan/>

HAYWOOD JOHN. 2012. *Staroveký svet. Veľké civilizácie od Sumerov po ríšu Inkov.* (preložili Pavel Danko a Ľuboš Kačírek). Praha : Ottovo nakladateľstvo. 223 s. ISBN 978-80-7451-187-5.

HULÍNEK, D. 2014. Sumeri – Prvá civilizácia Blízkeho východu. In: *Historická revue. Vedecko-populárny mesačník o dejinách.* Bratislava : Slovenský archeologický a historický inštitút – SAHI, občianske združenie, 2014, roč. XXV, č. 6, s. 6-12. ISSN 1335-6550.

- KERRIGAN, M. 2011. *Mezopotámie. Lidé starověku: co nám o sobě řekli.* (prekl. Alena Faltýsová). Praha : Grada Publishing, a.s. 64 s. ISBN 978-80-247-3792-8.
- KLÍMA, J. 1988. *Ludia Mezopotámie. Cestami dávnej civilizácie a kultúry pri Eufrate a Tigrise.* Bratislava : Obzor, 1988. 318 s.
- KRAMER, Samuel Noah. 1961. *Historie začíná v Sumeru.* (prekl. Josef Klíma). Praha : Nakladatelství Československé akademie věd.
- New breath-taking ancient temple discovered in ancient Sumeria.* [online]. [17-08-2014]. Dostupné z: <<http://www.ancient-origins.net/news-archaeology/new-breath-taking-ancient-temple-discovered-ancient-sumeria-00285>>.
- PECHA, L. 2014. Z pokladov sumerských knižníc. Literárna tvorba starovekej kultúry. In *Historická revue. Vedecko-populárny mesačník o dejinách.* Bratislava: Slovenský archeologický a historický inštitút – SAHI, občianske združenie, 2014, roč. XXV, č. 6, s. 24-29. ISSN 1335-6550.
- ZAMAROVSKÝ, V. 2003. *Na počiatku bol Sumer.* Bratislava : Perfekt. 174 s. ISBN 80-8046-222-4.

SUMMERIANS AND COSMOLOGICAL IDEAS IN SUMERIAN LITERARY MONUMENTS

Pavol Kochan, lecturer, Faculty of Orthodox Theology, University of Presov in Presov, Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia, pavol.kochan@unipo.sk, 00421517724729

Abstract

Sumerian civilization, its origins, culture and retreat, belong to one of the most interesting and mysterious areas of archaeological scientific research. Sumerology and archaeological research in the southern part of Mesopotamia, associated with Sumeria, is relatively young in development. The cuneiform itself was, from a science perspective, more-less randomized in the 17th to 19th centuries. So far, the latest discovery of contemporary archaeological research is the discovery of the Sumerian town, approximately 33 kilometres from Erida, which until now has been considered the southernmost city of Sumer. In this article we are focusing on the historical description of Sumerians, with some emphasis on Sumerian literature and cosmology, which is contained in mythology.

Key words

Sumerians, Epic of Gilgamesh, cosmology, Bible, cuneiform scripts